

AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI IQTISODIYOTDAGI O'RNI

Jumanazarov Kodirjon Salyaevich

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti "Iqtisodiyot" kafedrasi mudiri

Annotatsiya: *Ushbu maqola axborot texnologiyalarining (AT) zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rnini va ahamiyatini tahlil qiladi. Axborot texnologiyalari so'nggi yillarda iqtisodiyotning turli sohalarida katta o'zgarishlar va rivojlanishlarga sabab bo'ldi. Maqolada AT ning samaradorlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, AT ning xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash, kichik va o'rta bizneslarni qo'llab-quvvatlash, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalaridagi ahamiyati ham ko'rib chiqiladi. Maqolada elektron tijorat, moliyaviy texnologiyalar va avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish kabi sohalarda AT ning iqtisodiy yuksalish misollari keltirilgan. Xulosa sifatida, AT ni rivojlantirish va undan samarali foydalanish davlatlar va korxonalar uchun strategik muhim vazifa ekanligi ta'kidlanadi.*

Kalit so'zlar: *Axborot texnologiyalari, iqtisodiyot, rivojlantirish, strategik, samaradorlik, tejamkorlik, integratsiya.*

Kirish:

Axborot texnologiyalari (AT) so'nggi o'n yillikda global miqyosda katta rivojlanish va o'zgarishlarga sabab bo'ldi. AT iqtisodiyotning turli sohalarida samaradorlikni oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va biznes jarayonlarini optimallashtirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada axborot texnologiyalarining iqtisodiyotdagi o'rni, uning foydalari va keltirayotgan imkoniyatlari haqida batafsil tahlil qilinadi.

Axborot texnologiyalarining iqtisodiyotdagi ahamiyati.

AT iqtisodiyotning deyarli barcha tarmoqlarida qo'llanilmoqda. Bank sektori, savdo, ishlab chiqarish, ta'lim, tibbiyot va davlat xizmatlari kabi ko'plab sohalar AT ni faol foydalanmoqda. AT ning iqtisodiyotdagi asosiy ahamiyati quyidagi omillarda namoyon bo'ladi:

Samaradorlik va tejamkorlik: Kompyuterlashtirish va avtomatlashtirish orqali ishlab chiqarish jarayonlari va xizmat ko'rsatish sohalarida samaradorlikni oshirish va xarajatlarni kamaytirish mumkin.

Yangi ish o'rinlari: IT sektorining rivojlanishi yangi texnologiyalar bilan bog'liq ish o'rinlarini yaratadi. Dasturchilar, tizim administratorlari, kiberxavfsizlik mutaxassislari va boshqa IT mutaxassislarga talab ortib bormoqda.

Innovatsiyalar va raqobatbardoshlik: AT innovatsiyalarni rag'batlantiradi, yangi mahsulot va xizmatlar yaratilishiga imkon beradi. Bu esa korxonalarni raqobatbardoshligini oshiradi.

Ma'lumotlar tahlili va qaror qabul qilish: Katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish orqali biznes qarorlarini qabul qilishda aniqlik va ishonchlilikni oshirish mumkin.

AT ning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi foydalari.

Axborot texnologiyalari iqtisodiyotni rivojlantirishda bir qancha foydali jihatlarni taqdim etadi:

Xizmatlarning yaxshilanishi: AT xizmat ko'rsatish sifati va tezligini yaxshilaydi. Masalan, onlayn bank xizmatlari, elektron tijorat platformalari orqali iste'molchilarga qulayliklar yaratadi.

Kichik va o'rta bizneslarni qo'llab-quvvatlash: AT kichik va o'rta korxonalar (KO'K) uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Elektron savdo va marketing vositalari orqali KO'K o'z mahsulotlarini kengroq bozorlarga chiqarishi mumkin.

Ta'lim va malaka oshirish: Onlayn ta'lim platformalari orqali malaka oshirish va ta'lim olish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa ishchi kuchining bilim va ko'nikmalarini yaxshilaydi.

Sog'liqni saqlash sohasida rivojlanish: AT sog'liqni saqlash xizmatlarini optimallashtirish, tibbiy ma'lumotlarni boshqarish va telemeditsina orqali xizmatlarni yaxshilashda muhim rol o'ynaydi.

Axborot texnologiyalari orqali iqtisodiy yuksalish misollari

Elektron tijorat: Amazon, Alibaba kabi yirik kompaniyalar global elektron tijoratni rivojlantirishda muhim rol o'ynab, millionlab foydalanuvchilarga xizmat ko'rsatmoqda. Bu kompaniyalar iqtisodiyotning rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shmoqda.

Keng doirada xizmat ko'rsatish: Amazon, Alibaba kabi kompaniyalar, turli turdagi mahsulotlar va xizmatlarni global darajada foydalanuvchilar uchun taqdim etishda muvaffaqiyatli bo'lib kelmoqda. Bu, foydalanuvchilarga keng doirada xizmatlar taklif etish, ularning ehtiyojlariga mos ravishda javob berish va rivojlantirilayotgan elektron tijoratga o'z hissasini qo'shish imkonini beradi.

Teknologiyalarni innovatsion ravishda qo'llash: Amazon, Alibaba kabi kompaniyalar, yangi innovatsion texnologiyalarni, masalan, sun'iy intellekt, ma'lumotlar analitikasi va personalizatsiya usullarini elektron tijoratda qo'llab-quvvatlashda muvaffaqiyatli bo'lishadi. Bu, xaridorlarga yangi va samarali tajriba taklif etishda yordam beradi va tijoratning rivojlanishiga olib keladi.

Bozorlarni integratsiya qilish: Amazon, Alibaba kabi kompaniyalar, o'z platformalarini bozorlarni integratsiya qilish va xorijiy bozorlarga kirishda foydalanuvchilarga yordam berish uchun yaxshi tuzishadi. Bu esa xaridorlar va savdochilar uchun yangi imkoniyatlar yaratish va tijoratda rivojlanishga olib keladi.

Moliyaviy muammolar va to'lov tizimlarini yaxshilash: Kompaniyalar moliyaviy muammolar va to'lov tizimlarini yaxshilashda muvaffaqiyatli bo'lib, foydalanuvchilar uchun qulayliklar yaratish va elektron savdo jarayonlarini osonlashtirishda xizmat qilmoqda. Bu esa elektron tijoratda ko'pgina xaridorlarni jalb qilish va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.

Amazon, Alibaba kabi yirik elektron tijorat kompaniyalari global tijoratning rivojlanishiga va yangi savdo modellari va innovatsiyalar ko'rishiga katta o'rin egallaydi. Ular foydalanuvchilarga qulayliklar va yangiliklar taklif etish bilan, elektron tijorat sohasidagi rivojlanishga qo'shilmoqda va iqtisodiyotning yanada jonli o'sishiga olib kelmoqda.

Moliyaviy texnologiyalar (Fintech): PayPal, Stripe, Revolut kabi moliyaviy texnologiya kompaniyalari orqali an'anaviy bank xizmatlari qayta ko'rib chiqilmoqda. Fintech kompaniyalari tez va xavfsiz moliyaviy xizmatlarni taqdim etib, iqtisodiyotni yanada jonlantiradi.

Moliyaviy texnologiyalar (Fintech) sohasida kompaniyalar, masalan, PayPal, Stripe, Revolut kabi, an'anaviy bank xizmatlarini qayta ko'rib chiqmoqda. Fintech kompaniyalari, tez va xavfsiz moliyaviy xizmatlar taqdim etish bilan, iqtisodiyotni yanada jonlantiradi:

Tezlik: Fintech kompaniyalari, traditsionallikdan qochish va internet orqali turli xizmatlarni tez taqdim etish orqali foydalanuvchilarning ehtiyojlarini tezda qondiradi. Bu, to'lov jarayonlarini, pul o'tishni, hisob-kitoblarni va boshqa moliyaviy operatsiyalarni tez va qulay o'tkazish imkonini beradi.

Xavfsizlik: Fintech kompaniyalari, kiberxavfsizlik sohasida yuqori darajada investitsiyalarni amalga oshiradi va xavfsizlik standartlarini oshirishga diqqat qaratadi. Bu esa foydalanuvchilarga xavfsizlik va ma'lumotlarni himoya etish imkonini beradi.

Iqtisodiyotga ta'sir: Fintech kompaniyalari traditsionallikdan farqli ravishda ishlaydi va muhitga o'z hissasini qo'shadi. Bu kompaniyalar innovatsion yechimlar taklif etish, yangi xizmatlar yaratish va savdo modellari ustida ishlash orqali iqtisodiyotga yangiliklar kiritishga yordam beradi.

To'lov va moliyaviy boshqaruv: Fintech kompaniyalari, to'lov tizimlarini (masalan, elektronik to'lov platformalari), hisob-kitoblarni, moliyaviy boshqaruvni va pul o'tishni sodda va qulay qilishda qat'iyat bilan ishlaydi. Bu esa foydalanuvchilarning moliyaviy operatsiyalarini boshqarishini hamda to'lovlarini amalga oshirishini osonlashtiradi.

Raqobatbardoshlikni oshirish: Fintech kompaniyalari, moliyaviy sohada raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi. Bu esa banklar, to'lov institutlari va boshqa moliyaviy tashkilotlar uchun yanada yaxshi xizmatlar taklif etish va yangi innovatsiyalarni qabul qilishga olib keladi.

Shuningdek, Fintech sohasidagi kompaniyalar, kreditlash, hisob-kitob va pul o'tish, investorlik platformalar, moliyaviy planning va boshqa xizmatlarni kengaytirib borayotganlarini ko'rsatmoqda. Barcha bu omillar birgalikda, Fintech sohasidagi kompaniyalar iqtisodiyotga muhim ahamiyatga ega bo'lib, moliyaviy sohadagi rivojlanishni kengaytirishga olib keladi.

Avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish: IoT (Internet of Things) va AI (sun'iy intellekt) texnologiyalari yordamida avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish jarayonlari

yaratilmoqda. Bu texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.

Avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish IoT (Internet of Things) va AI (sun'iy intellekt) texnologiyalari yordamida yaratilmoqda. IoT, qurilmalar va vositalarning internetga bog'liqlikni o'rganadi, ularga kompyuterlar orqali monitoring qilish, ma'lumotlar almashish va boshqarish imkoniyatini beradi. Sun'iy intellekt esa ma'lumotlarni tahlil qilish, taqdim etish va o'rganishda qobiliyatini oshiradi. Bu texnologiyalar avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi:

Monitoring va boshqarish: IoT texnologiyalari ishlab chiqarish jarayonlarida qurilmalar va vositalarning holatini monitor qilishga yordam beradi. Masalan, IoT sensorlari orqali mahsulotni o'rganish va uning sifatini baholash mumkin bo'ladi. Buning natijasida, xarajatlar kamayadi va ishlab chiqarish samaradorligi oshiriladi.

Mobil vositalar: IoT yordamida mobil vositalar ishlab chiqarish jarayonlarini uzaktan boshqarishga imkon beradi. Bu, texnik xatolar va yo'lak ma'lumotlarini o'rganish, taqdim etish va boshqarishda qulayliklar yaratadi, shuningdek, xarajatlarni ham kamaytiradi.

Prognostik to'xtalish: Sun'iy intellekt (AI) ma'lumotlar tahlili va taqdim etishda yaxshi bo'lib, prognostik to'xtalishda yordam beradi. Bu, ishlab chiqarish jarayonlarini oldindan nazar tutish va muammo vaqtida aniqlab, hal qilishga yordam beradi.

Qaror qabul tizimlari: AI yordamida qaror qabul tizimlari ishlab chiqarish jarayonlarida avtomatik ravishda qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Bu esa samaradorlikni oshiradi va xarajatlarni kamaytiradi.

IoT va AI integratsiyasi: IoT va AI texnologiyalari integratsiya qilinganida, avtomatik jarayonlar ishlab chiqarishda sohalarni yaxshilash va optimallashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, ishlab chiqarish jarayonlaridagi IoT sensorlari ma'lumotlarini AI tizimlari o'rganadi va jarayonlarni optimallashtiradi.

Bu texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarishda, jarayonlarni optimallashtirishda va samaradorlikni oshirishda katta o'rin egallaydi. Bu esa kompaniyalar uchun xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarishni samarali qilish imkoniyatini yaratadi.

Xulosa:

Axborot texnologiyalari iqtisodiyotning barcha sohalarida katta o'zgarishlar va rivojlanishlarga sabab bo'layotgan muhim omillardandir. AT nafaqat samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirishda, balki yangi ish o'rinlarini yaratishda, xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilashda va innovatsiyalarni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, AT ni rivojlantirish va undan samarali foydalanish davlatlar va korxonalar uchun ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

"НАДЕЖДА НАЦИИ"

МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС НАУЧНЫХ РАБОТ

1. <https://e-library.namdu.uz/65%20%D0%98%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B4/Iqtisodiyotda%20axborot%20texnologiyalari.%20Axarov%20B.S.pdf>
2. https://www.researchgate.net/publication/351412789_Raqamli_iqtisodiyotni_rivojlantirishda_axborot_tehnologiyalarining_orni_-_The_role_of_information_technologies_in_the_development_of_the_digital_economy
3. <https://newjournal.org/index.php/new/article/view/4077>

